

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504398>

CHINGIZ AYTMATOVNING “ALVIDO, EY GULSARI” QISSASINING BOSHQA ASARLAR BILAN QIYOSI

Hamroyeva Maftuna

To‘laganova Mehriniso

TerDU o‘zbek filologiyasi fakulteti talabalari

Annotatsiya: Chingiz Aytmatovning “Alvido, ey Gulsari” asari o‘zaro boshqa asarlar bilan qiyoslab, tahlil qilindi va boshqa asarlar bilan o‘xshash va farqli tomonlari ochib berildi.

Kalit so‘zlar: Tanaboy, Gulsari, Dehqonqul, ot, qissa, sadoqat.

Chingiz Aytmatovning “Alvido, ey Gulsari” qissasi o‘zbek adabiyotida alohida o‘rin tutadi. Qissada, Tanaboyning hayoti, oti bilan bog‘liq voqealar, otning insonlarga sadoqati va insonlarda yo‘q ba‘zi bir tuyg‘ularning hayvonlarda bo‘lishi kabi jihatlar ochib berilgan. Kitobxon asarni o‘qigan sari muallifning otga munosabatini taftish qilib boraveradi.

“Alvido, ey Gulsari” asari umuman olganda Gulsari ismli ot haqida va Gulsari insoniyatga judayam sadoqatli do‘st qilib tasvirlangan. Asarda Gulsarining yoshligi va uning keksayib qolgunga qadar bo‘lgan jarayoni yoritilgan. O‘sha vaqtdagi tuzum va vaziyat, hamda insonlarning bir-biriga va hayvonlarga munosabati ham ochib berilgan. Tanaboy va Gulsarining umri ko‘plab quvonch va tashvishlar orasida kechdi. Asarda Gulsarining o‘limi va Tanaboyning o‘y-xayollaridagi xotiralar orqali hech narsaning abadiy emasligi umuman olganda dunyoning o‘tkinchi ekanligi g‘oyalari mujassam.

Bu asarni o‘zbek adabiyotidagi qator asarlar bilan qiyoslab o‘rganishimiz mumkin. “Alvido, ey Gulsari” asari qahramoni Tanaboy otga mehr qo‘yadi. Otga judayam

bog‘lanib qoladi, unga xuddi odamdek qaraydi. Lekin, keyin uni eng yaxshi ko‘rgan jonzoti, otdan ayirishadi. Xuddi shu o‘rinlarni **Turob To‘laning “Do‘nan”** hikoyasida ham uchratamiz. Qahramon otga bog‘lanib qoladi. Ot uning hayotining bir bo‘lagiga aylanadi. Qahramon otini quyidagicha ta’riflaydi. “Axir u otmas, odam edi. Xuddi odamlar singari yurardi yo‘lda ham. Hech o‘rtadan yurmasdi, nuqul o‘ngdan yurardi. Odamlarga o‘xshab, hatto, uyga o‘zi kirib kelardi, jilovini qo‘yib yuborganda ham. Ovqatni ham tanlab yerd, har narsani yem deb yeyavermasdi. Suvni ham tanlab ichardi, faqat buloq suvini ichardi. Yurganda yurganini bilmasding, chopganda chopganini...” Lekin, asarda qahramonni ham qadrdonidan ayirishadi.

Shukur Xolmirzayevning **“Ot egasi”** hikoyasida ham insonning otga munosabati tasvirlangan. Bu hikoyada ham qahramon otini ko‘p narsalardan aziz biladi. Buni quyidagi o‘rinlarda ham ko‘ramiz. “Otni bersam, kunim qattiq bo‘ladi, Egamberdi. Otamdan yodgorlik. Er yigitning oti bo‘lishi kerak, der edilar. Shu ot... mening og‘ir kunimga yaradi.”

Tanaboy obrazini **“Otamdan qolgan dalalar”** asari qahramoni Dehqonqul obrazi bilan qiyoslasak bo‘ladi. Tanaboy mehnatni yaxshi ko‘radi, mehnatdan qochmaydi. Kolxoz uchun harakat qiladi. Unga nimadir ishni qilish aytilgan bo‘lsa oxirigacha mehnat qiladi. Sovuqni sovuq, issiqni issiq demay mehnat qiladi. Lekin oxirida bu mehnatga yarasha javob olmaydi. Unga vazifasini to‘g‘ri bajarmaganligi va shunga o‘xshash bir qator ayblar qo‘yiladi. Aynan shu jihatlarni Dehqonqul obrazida ham ko‘ramiz. Dehqonqul uchun dalalari va paxtasi muhim. Uning uchun dalalarining yaxshi saqlanishi, mo‘l hosil berishigina saodat. U shu tashvishlarni mehnatni deb, oilasiga va farzandlariga ham vaqt ajrata olmaydi. Faqat shu mehnat bilan kunlarini o‘tkazadi.

Ot qatnashgan asarlarni ko‘plab uchratamiz. Bu asarlarda ot egasiga sadoqatli jonzot sifatida tasvirlanadi. Shu kabi jihatlar **“Ot kishnagan oqshom”** qissasida ham yoritilgan. “Ot kishnagan oqshom” qissasida halollik va mardlik mavzulari tarannum etilgan. Qissada chavandoz va hamqishloqlarining adolat yo‘lidagi kurashlari o‘zining g‘oyat ishonarli tasvirini topgan. Asar bosh qahramoni – Tarlon ot kitobxon qalbiga

qadrdon bir odamday, tanishi, do‘stiday kirib boradi. “Alvido, ey Gulsari” asarida ham qahramon va ot o‘rtasidagi munosabat va holatlar yoritilgan. Shu jihatdan otga xos xususiyatlar ham ochib berilgan.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkin-ki, qissada bir tomondan, odamlar o‘rtasida mehr oqibat yo‘qolib borayotgani, ikkinchi tomondan tabiat va inson o‘rtasidagi muvozanatning buzulib boryotganligi hikoya qilinadi. Chingiz Aytmatov bu qissasida ekologiya muammosini ko‘taradi-ki, hayvonot dunyosini asrash, otlarga xos bo‘lgan sadoqat uqtiriladi. Ot obraziga ko‘pgina ramziy ma’nolar yuklangan. Bu kabi jihatlar Chingiz Aytmatovning mahoratidan darak beradi. Asar mazmun va mohiyati jihatidan hamda ramziy ma’nolar ostida milliy tuyg‘ular va o‘ziga xosliklar yashiringanligi jihatidan ham tarbiyaviy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chingiz Aytmatov “Alvido, ey Gulsari” G‘afur G‘ulom monidagi badiiy adabiyot nashriyoti, Toshkent – 1969.
2. Tog‘ay Murod “Ot kishnagan oqshom” Ziyo nashri, Toshkent 2019.
3. Tog‘ay Murod “Otamdan qolgan dalalar” “Sharq” nashriyot-matba konserning bosh tahririyati Toshkent – 1994.
4. Egamberdiyeva G. XX asr adabiyotida “ot” obrazi. Buxoro, 2020.